

О.Ю. Чигрин, Т.В.Пімоненко

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ЕКОПОЛІТИКИ В КОРПОРАТИВНОМУ СЕКТОРІ

Розглянуто особливості функціонування корпоративного сектору України, висвітлено завдання та напрямки його розвитку. Проаналізовано вплив промислових підприємств корпоративного сектору на навколишнє природне середовище, запропоновані шляхи зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище. Проведено аналіз зарубіжного досвіду впровадження екологічного менеджменту та аудиту на промислових підприємствах.

Ключові слова: *корпорація, корпоративне управління, забруднення, екологічний менеджмент, екологічний аудит.*

Постановка проблеми. Парадоксом сучасного розвитку суспільства є те, що зусилля витрачені на забезпечення економічного розвитку та підвищення рівня життя спричиняють негативний вплив на навколишнє природне середовище. Так зі зростанням промислових потужностей зростають обсяги споживання природних ресурсів, збільшується кількість накопичених токсичних відходів, зростають обсяги викидів (скидів) шкідливих речовин. Необхідно зазначити, що вітчизняні заходи щодо забезпечення охорони навколишнього середовища засновані на санкціях, які є жорсткими, але мало ефективними. Більшість корпорацій зацікавлена у отриманні «надприбутків» у короткостроковий період, тому впровадження ефективної екологічної політики, реалізація якої передбачає довгострокову перспективу відходить на другий план.

Для забезпечення збалансованого розвитку менеджменту підприємств корпоративної форми господарювання необхідно формувати екологоорієнтовані стратегії та впроваджувати ефективні та екологічно технології, що в свою чергу забезпечить зменшення екодеструктивного впливу на навколишнє природне середовище без блокування економічного та технологічного розвитку підприємства. В цьому контексті, корпоративний екологічний менеджмент та аудит є ефективним інструментом управління, який

повинен забезпечувати екологогармонійний розвиток підприємств сучасних форм господарювання.

Широке коло питань, пов'язаних із функціонуванням корпоративного сектору, відображено в працях багатьох зарубіжних та вітчизняних дослідників. Серед зарубіжних науковців значний внесок у дослідження цієї проблеми зробили: С.Л. Брю, Р. Гільфердінг, Е. Дж. Долан, Д. Ліндсей, К.Р. Макконнелл, А. Сміт тощо. Досліджували й продовжують досліджувати проблеми функціонування корпоративного сектору в Україні такі вітчизняні науковці, як Л.Є. Довгань, В.А. Євтушевський, С.А. Румянцев, Л.М. Савчук та ін.

На даному етапі питання з формування теоретико-методологічних, організаційних та економічних основ екологічного менеджменту та аудиту були розглянуті в роботах таких вітчизняних і зарубіжних вчених, як Л.Ф. Кожушко, С.В. Макаров, В.М. Навроцький, Н.В. Пахомова, К. Ріхтер, Ю.М. Саталкін, Т.В. Сергєєва, Г.П. Серов, В.Я. Шевчук та інших.

Однак, незважаючи на зростаючий інтерес науковців до різних аспектів функціонування корпоративного сектору, велика кількість проблем, щодо зниження негативного впливу на оточуюче природне середовище підприємствами саме корпоративної форми господарювання, залишаються недостатньо вирішеними та потребують подальших досліджень.

Метою статті є аналіз та систематизація існуючих підходів до визначення поняття корпорації та корпоративного управління, аналіз розвитку сучасного корпоративного сектору України, оцінка тенденцій та особливостей його впливу на навколишнє природне середовище. Аналіз зарубіжного досвіду впровадження системи екологічного менеджменту та аудиту на промислових підприємствах.

Виклад основного матеріалу. Корпоративний сектор є однією з найважливіших складових інституційної структури економіки, без ефективного функціонування якої неможливо собі уявити подальший повноцінний розвиток ринкових відносин в Україні. Стійке економічне зростання в нашій країні безпосередньо залежить від стану корпоративного сектора в цілому і діяльності

його суб'єктів, оскільки він здатний залучати інвестиційні ресурси, необхідні для розвитку виробництва, удосконалення його структури, підвищення загальної ефективності господарської діяльності підприємств. Загальновідомо, що в розвинутих країнах корпоративний сектор відіграє важливу роль у підвищенні темпів економічного зростання (наприклад, близько 80 % ВВП у США створюється у корпоративному секторі).

Корпоративне управління як економічна категорія представляє собою складну систему економічних відносин, яка включає багато внутрішніх та зовнішніх елементів. На сьогодні не існує єдиного визначення корпоративного управління ні в зарубіжній, ні у вітчизняній літературі. Під корпоративним управлінням розуміють загальний менеджмент, що зовсім не визначає його сутність. Іноді корпоративне управління подають як систему органів управління або сукупність організаційно-правових норм [1].

Дослідження літературних джерел [1–4] дозволило нам зробити висновок, що корпоративне управління потрібно розглядати як управлінням корпоративними правами. При цьому до корпоративних прав відносять: право приймати участь в управлінні; право отримувати дивіденди; право на отримання частки майна при ліквідації акціонерного товариства. Таке визначення, на наш погляд, є найбільш загальним, оскільки управління корпоративними правами стосується усіх їх власників.

Однак корпоративні права є втіленням частки (паю) в капіталі конкретних підприємств. Рух корпоративних цінних паперів, або паїв, залежить від ефективності діяльності корпорацій-емітентів. Тому, досліджуючи особливості корпоративного управління, обов'язково слід мати на увазі специфіку управління цими підприємствами (корпораціями) з погляду узгодження інтересів власників і менеджменту.

Таким чином, корпоративне управління не є відірваним від загального менеджменту, воно є одним із його базових елементів і визначає насамперед узгодження інтересів власників і менеджерів. Корпоративне управління виділилось на певному історичному етапі соціально-економічного розвитку,

коли відбулося відокремлення функцій управління від власності і коли почали виникати організаційні форми господарювання, що отримали назву акціонерних товариств, або корпорацій.

Сьогодні і у економічній, і у правовій літературі є певна невизначеність з поняттям «корпорація». Ще А. Сміт у своїй праці «Дослідження про природу та причини багатства народів» застосував цю категорію в розумінні акціонерної (колективної) форми організації підприємництва [1].

Необхідно відмітити, що правова база різних країн по-різному трактує поняття «корпорація». У деяких з них, наприклад у США, воно взагалі не визначено законодавством. В сучасній практиці термін «корпорація» використовується в достатньо широкому контексті, і найчастіше, як синонім акціонерного товариства (АТ).

У вітчизняній економіці ця форма господарства була використана головним чином як засіб ринкової трансформації постсоціалістичної економіки в процесі приватизації великих підприємств, внаслідок чого вона стала інструментом перманентного перерозподілу прав власності та активів держави. За умов поглиблення загальної соціально-економічної кризи в Україні це призвело до занепаду багатьох приватизованих підприємств, інвестиційних обмежень та зростаючого соціального невдоволення масовою приватизацією.

Аналіз літературних джерел [1,2,4–12] дозволив дослідити певні підходи щодо трактування терміну «корпорація», з метою визначення напрямів екологізації їх діяльності (Таблиця 1).

Таблиця 1 – Варіанти визначення поняття «корпорація»

Джерело	Визначення поняття корпорація
1	2
Е. Дж. Долан, Д. Ліндсей	«Корпорація – це фірма, що має статус юридично незалежного суб'єкта, в якому власність розділена на частини (частки, паї, акції), і відповідальність кожного співвласника обмежена його внеском в підприємство» [5]
К.Р. Макконелл, С.Л. Брю	«Корпорація – це юридична особа, яка може придбати ресурси, володіти активами, виробляти і продавати продукцію, брати в борг, надавати кредити, пред'являти позов і виступати в суді відповідачем, а також виконувати всі ті функції, які виконують ділові підприємства будь-якого іншого типу. Управляють більшістю таких корпорацій наймані менеджери» [6, с.89]
Р.Тюлз, Е. Бредлі	«Корпорація – підприємницька організація, визнана юридичною особою, яка має обмежену відповідальність і необмежений термін існування та засновується на основі статуту, схваленого комісаром у справах корпорацій штату» [7, с.626]

1	2
П.Самуельсон, В. Нордхауз	«Корпорація – юридична особа, яка може самостійно продавати і купувати, позичати гроші, виготовляти товари й послуги та вступати у контрактні відносини, має право обмеженої відповідальності, у відповідності з яким інвестиції кожного із власників корпорації обмежені жорстко певним розміром» [8, с.249]
Д. Маршал, В. Бансал	«Корпорація – законна організація, що самостійно функціонує, повністю відокремлена від своїх власників, її власники можуть вільно передавати свою участь у капіталі іншим особам без будь-якого безпосереднього впливу на саму корпорацію» [9, с. 497]
І. Ансофф	«Корпорація – це як правило, двох або трьохрівнева система, що має в найвищій ланці штаб-квартиру (найчастіше мало чисельну за складом), а в нижчій ланці – виробничо-господарське відділення (в склад якої входить одно або декілька підприємств, або інші структурні підрозділи), а на середній ланці часто ще й групу – сукупність відділень, які об'єднанні за якою-небудь ознакою (галузева однорідність виробничої продукції, спільний регіон розташування, тощо). [10]
В.А. Свтушеский	Об'єктами корпоративного управління обов'язково є акціонерні товариства, а також та частина товариств з обмеженою відповідальністю, в яких управління відокремлене від власності та корпоративні права в цих товариствах [1, с.19]
С.А. Румянцев	«Корпорація – юридична особа, яка має повну господарську самостійність у питаннях вибору форми управління, реалізації продукції, встановлення цін і оплати праці, використання чистого прибутку й несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями усіма активами» [4, с.11]
С.А. Масютин	«Корпорація – єдиний виробничо-господарський комплекс, що володіє необхідним для здійснення своєї діяльності майном, створений самостійними суб'єктами економіки для ведення певної господарської діяльності і керівництва нею, що складається з наділених господарською компетенцією і які знаходяться у стійких зв'язках внутрішньокорпоративних структур та органів управління, один з яких є центром системи» [11]
Сучасний економічний словник	«Корпорація» (від лат. corporatio - об'єднання) – сукупність осіб, що об'єдналися для досягнення загальних цілей, здійснення спільної діяльності і утворюють самостійний суб'єкт права - юридичну особу. Найчастіше корпорації організуються у формі акціонерного товариства. У приватній корпорації більшість акцій належить одному власникові, сім'ї або вузькій групі акціонерів» [2]
Господарський кодекс України	«Корпорація – договірне об'єднання, створене на основі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів підприємств, що об'єдналися, з делегуванням ними окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників органам управління корпорації» [12]

Отже, можна зробити висновок, що корпорація – це відкрита постійно змінна система, де одночасно протікають процеси функціонування та розвитку[4].

Доцільність та актуальність розвитку акціонерної форми господарювання полягає не тільки в особливостях сучасної соціально-економічної ситуації, яка обумовлює процеси корпоратизації, а в перспективах та можливостях, які надає саме акціонерна форма господарювання. Проте, необхідно відзначити, що акціонерна форма господарювання не позбавлена також деяких недоліків та

складностей при їх функціонуванні, частина яких, впливає на природоохоронну діяльність та екологічну безпеку господарювання (рис.1) [1,4,13].

Рис. 1 Систематизація переваг та недоліків функціонування корпорацій з точки зору раціоналізації їх екологічної діяльності

Аналізуючи корпоративний сектор України, слід відмітити, що акціонерні товариства (корпорації) як організаційно-правові форми вже одержали достатнє поширення та розвиток. Першими корпораціями на Україні стали холдинг «Азовмаш» (1991 р.), судноплавна компанія «Укррічфлот» (1992 р.), хімічний концерн «Стірол» (1995 р.) та інші. Зазначимо, що більшість АТ розташовано у

крупних промислових регіонах, де зосереджена металургійна, добувна, обробна, хімічна, машинобудівна промисловість. Слід відмітити, що приведені галузі народного господарства є найбільш енерго- та ресурсоемними і відповідні виробництва характеризуються значним рівнем екодеструкції.

Найбільша питома вага промислових підприємств корпоративного сектору припадає на добувну промисловість – близько 66 %, яка сконцентрована у Донецькому, Дніпропетровському, Запорізькому, Житомирському, Харківському регіонах [14].

За нашими оцінками на долю корпоративного сектору припадає приблизно 50-60 % викидів (скидів) забруднюючих речовин в навколишнє середовище. Так на рис. 2 представлені дані про масштаби забруднення корпоративним сектором атмосферного повітря [15,16].

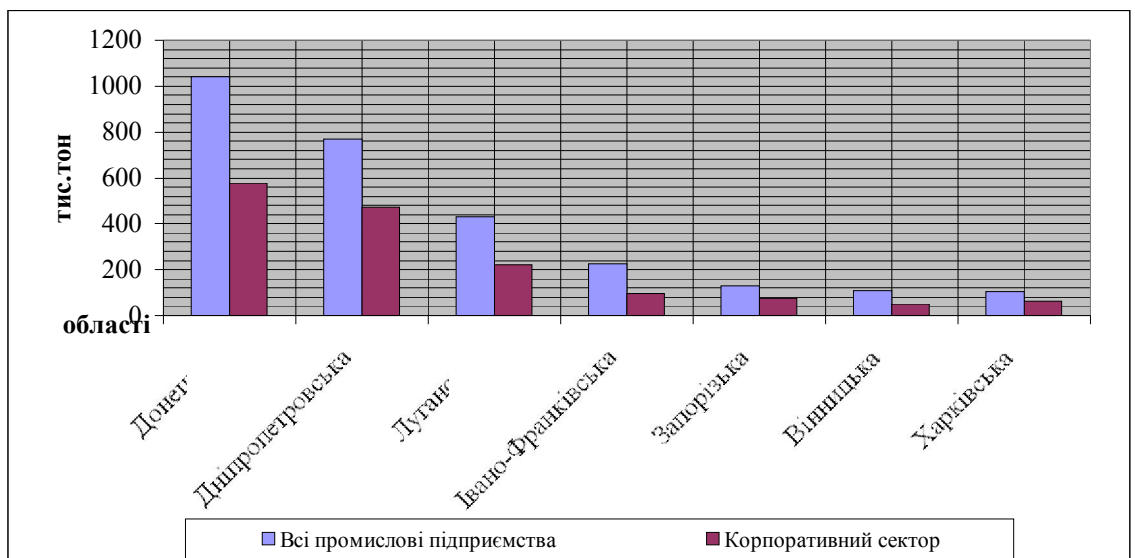

Рис. 2 Об'єми забруднення атмосферного повітря в регіональному розрізі підприємствами корпоративного сектору

Провівши кореляційний аналіз між обсягами реалізованої продукції в корпоративному секторі та обсягами викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря, з'ясували, що коефіцієнт парної кореляції для даного випадку дорівнює 0,94.

Порівнявши, отримане значення з критичними за допомогою таблиці критичних значень, можна зробити висновок, що 98% – кореляція існує, а 2% – не існує. Так як знак кореляції позитивний, можна зробити висновок, що в

середньому збільшенню обсягу продажу промислової продукції призводить до збільшення викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря (рис. 3) [17,18].

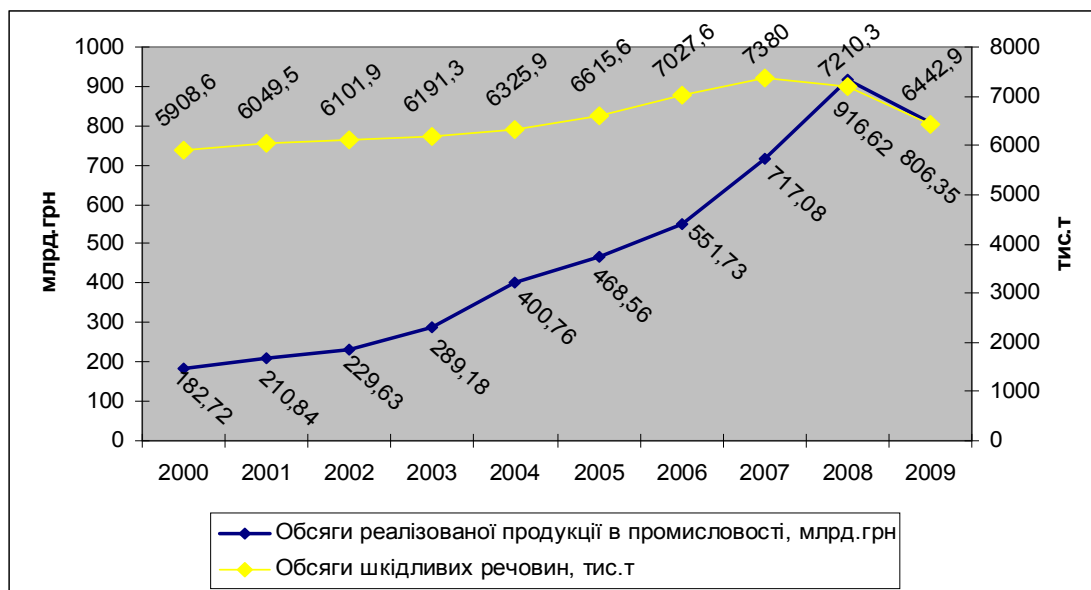

Рис. 3 Залежність між обсягом реалізованої промислової продукції та викидів в шкідливих речовин в атмосферне повітря

Тому, безумовно, виникає потреба шукати шляхи оптимізації діяльності промислових підприємств з метою оптимізації обсягів навантаження на довкілля при одночасному не скороченні обсягів виробництва. Це можливо лише за рахунок використання ефективної системи корпоративно орієнтованого екологічного менеджменту та аудиту.

На даному етапі в Україні тільки починають розуміти важливе значення екологічного аудиту, для забезпечення гармонізації діяльності підприємства з навколишнім природним середовищем. В зарубіжній практиці це поняття вже реалізоване в механізми діяльності зі своєю законодавчою, нормативно-методичною і навчальною базою, організаційною інфраструктурою та кваліфікованими екоаудиторами [19].

За кордоном екологічний аудит, як окремий елемент управління отримав розвиток на початку 70-х років. Першими компаніями, які розробили власні програми екоаудиту, були US Steel, Occidental Petroleum (США). На даний момент в США екоаудит є обов'язковою процедурою для всіх підприємств, у тому числі для військово-повітряних баз. Результати аудиторських перевірок та

протоколи екоаудиту за необхідністю можуть бути доведені до різних інституцій та можуть надаватись громадськості. На даний час до програми екологічного менеджменту та аудиту приєднується більшість міжнародних організацій.

У світовій і українській науці екологічний аудит трактується по-різному. На міжнародному рівні відсутнє чітке визначення екологічного аудиту, незважаючи на те, що ще в 1995 р. Європейський союз запропонував пакет документів, які визначають базу розвитку екологічного аудиту та менеджменту (стандарти серії ISO 14000). Таке різноманіття може бути обумовлено наступними причинами:

- 1) недостатньою вивченістю проблеми (поняття екологічного аудиту ще не набуло остаточного осмислення і логічної завершеності у вигляді комплексної сформованої системи знань);
- 2) постійним пошуком і відкриттям нових форм екологічного аудиту як аудиторами-практиками, з одного боку, так і вченими-теоретиками, з іншого;
- 3) досить широким спектром об'єктів екоаудиту, великою сферою дії його механізмів, а, отже, багатогранністю самого поняття «екологічний аудит».

Згідно ISO 14011:1996 екологічний аудити – це систематичний документований підтверджуючий процес об'єктивного отримання та оцінки свідчень аудиту для визначення відповідності або невідповідності критеріям аудиту специфічної діяльності в області навколишнього середовища [20].

У країнах з високорозвиненою природоохоронною діяльністю екоаудит існує також у формі:

- елемента системи екологічного менеджменту;
- оцінки системи управління навколишнім середовищем;
- дослідження інвестиційних проектів і нерухомості;
- аудитування з питань здоров'я, безпеки і навколишнього середовища;
- аналізу екологічної інформації.

Таке різноманіття форм приведено в систему і на законодавчому рівні врегульовано. Екологічний аудит за кордоном, незалежно від виду, визначається і застосовується як високоефективний інструмент управління і переслідує досягнення певних цілей.

В Україні у 2004 році було прийнято закон «Про екологічний аудит», який визначає основні правові та організаційні основи здійснення екологічного аудиту і направлений на підвищення екологічної безпеки та економічної ефективності діяльності суб'єктів господарювання.

Українське законодавство визначає сутність та зміст екоаудиту наступним чином: екологічний аудит – це документально оформлений системний незалежний процес оцінювання об'єкта екологічного аудиту, що включає збирання і об'єктивне оцінювання доказів для встановлення відповідності визначених видів діяльності, заходів, умов, системи екологічного управління та інформації з цих питань вимогам законодавства України про охорону навколишнього природного середовища та іншим критеріям екологічного аудиту.

На жаль, Закон України «Про екологічний аудит» обмежує власну ефективність та не дозволяє досягнути головну мету аудиту, встановлену ним же самим. Так, ст. 12 обмежує коло підприємств, на яких повинен проводитися обов'язковий екологічний аудит. Додамо, що переважна більшість підприємств, які завдають найбільшої шкоди природному середовищу, давно вже є приватизованими. Це підприємства гірничовидобувної, металургійної, хімічної промисловості та енергетики. Саме на їх долю припадає більше 60 % викидів в атмосферу, викидів забруднених стічних вод і токсичних відходів. Вони вдало працюють і з кожним роком нарощують обсяги виробництва, а їх власники отримують високі прибутки. Парадокс полягає у тому, що вони не зацікавлені у впровадженні екологічно чистих технологій, будівництві високоефективних очисних споруд. Власникам підприємств економічно вигідніше платити за забруднення навколишнього середовища і розміщення відходів, ніж дотримуватися усіх нормативів природоохоронного законодавства. Проводити

ж екологічний аудит на цих підприємствах (чи не одних з головних забруднювачів навколишнього середовища в Україні) можливо тільки на добровільній основі, зі згоди керівників підприємств (ст. 12), навіть якщо замовниками аудиту є органи місцевого самоврядування. Якщо ж підприємство дає згоду на проведення добровільного внутрішнього екологічного аудиту, то й у цьому випадку Закон України «Про екологічний аудит», обмежує процедуру аудиту, так як «конкретні завдання екологічного аудиту у кожному окремому випадку визначаються замовником, виходячи з його потреб» [21]. Тобто на першому місці опиняються не інтереси держави, а інтереси замовника. Замовником аудиту можуть бути власники підприємств, його керівники, інші організації, а також державні органи управління. Тим самим вони визначають рамки аудиту, що і робить екологічний аудит неповним та обмеженим [22].

Головна відмінність українського досвіду в організації екологічного аудиту від американського і європейського полягає в тому, що в розвинених країнах необхідність і значимість екоаудиту усвідомлена. Такі перевірки затребувані. В них зацікавлені самі корпорації, фінансові інститути, громадські організації та держава. В таких умовах екологічний аудит постійно розвивається та удосконалюється, в той час як в Україні він використовується частіше за все у формі інструменту контролю господарюючого суб'єкта за дотриманням природоохоронного законодавства.

Особливість української практики запровадження екологічного аудиту полягає в розвитку процесу «зверху донизу» на відміну від світової практики «знизу доверху». Тобто мотивація проведення екоаудиту формується на рівні корпорації (внутрішня мотивація). Характерною рисою вітчизняних реалій є повна відсутність у сучасних підприємств зацікавленості в проведенні цих заходів [19].

У тих випадках, коли він, згідно із законодавчою базою повинен проводитись, результати перевірок далеко не завжди впроваджують і реалізуються, оскільки вони пов'язані зі значними фінансовими витратами. При

цьому слід відмітити, що закордонний досвід свідчить саме про наявність внутрішньої мотивації проведення екоаудиторських перевірок.

Досвід зарубіжних відомих корпорацій свідчить саме про економічну ефективність впровадження та проведення корпоративного екологічного менеджменту та аудиту (табл. 2). Серед світових виробників автомобілів Volkswagen стала першою корпорацією, яка запровадила систему екологічного менеджменту та аудиту (СЕМА) у 1993 році. За рахунок впровадження СЕМА корпорація досягла таких результатів:

- зниження споживання водних ресурсів на 27 %;
- економія у 114 тис. євро, за рахунок системи регенерації тепла та зниження споживання електроенергії для попереднього нагріву повітря, яке надходить з навколишнього середовища
- збільшення переробки відходів на 2,3 % тощо [23].

Таблиця 2 – Результати впровадження системи екологічного менеджменту та аудиту на європейських підприємствах

	Компанія	Результати			
		Водні ресурси	Електроенергія	Відходи	Викиди
1	2	3	4	5	6
Хімічне виробництво	CWS Lakafabrik GmbH 1996-2007 роки	↓ споживання на 79%	↓ споживання на 20,7%	↓ на 60,5%	дані відсутні
Керамічні плиток та плит	Leonardo 1502 1997-2004 роки	↑ оборотного водопостачання на 25 %	1. ↓ на 27,5 % на 1 м ² приміщення 2. ↓ питомого споживання при виробництві на 10,2 %	↑ утилізації на 16,4%	1. ↓ в стічні води на 51 % 2. ↓ в атм. повітря на 35,6 %
Побутова техніка	Gorenje за 1997-2003 роки	↓ споживання на 48 %	дані відсутні	↓ небезпечних на 51 %	дані відсутні
Виробництво транспортних засобів та обладнання	Volkswagen	↓ споживання на 27 % (2003-2004 роки)	Економія у 114 тис. євро	1. ↑ переробки на 2,3 % (2002-2003 роки) 2. Утилізація більше 90% відходів	дані відсутні

1	2	3	4	5	6
	Audi	↓ споживання на 0,25 %	дані відсутні	дані відсутні	↓ в атм. повітря на 0,29 %
Виробництво з деревини та целюлозно-паперове	El Tinter 1997-2005 роки	дані відсутні	↓ споживання на 0,85 %	«нульовий рівень» викидів в стічні води	дані відсутні
	Stibo Graphic A/S	↓ споживання на 50 % (2008 рік)	дані відсутні	↓ паперових відходів	дані відсутні

Отже, думка про те, що витрати на впровадження екологічної політики – не ефективні, вже давно застаріла. Досвід європейських держав свідчить, що екологічний менеджмент та аудит, по суті, це ефективне втручання, яке може призвести до покращення стану навколишнього середовища та економічних вигод.

Висновки. Розвиток та впровадження корпоративного екологічного менеджменту та аудиту на українських промислових підприємствах, в порівнянні з країнами Заходу, відбувається повільнішими темпами. В першу чергу це пов'язано з тим, що керівники промислових підприємств досі не розуміють необхідність впровадження екологічної політики.

Між цим, якщо українські промислові корпорації хочуть бути конкурентоздатними на світовому ринку і за рахунок своєї рентабельності залучати іноземні інвестиції, вони повинні бути готовими впроваджувати сучасні інструменти екологічної політики, які дозволять знизити фінансові ризики можливих санкцій та збитків від екологічних порушень, а також забезпечить підвищення екологічного іміджу корпоративних об'єднань.

Список використаних джерел:

1. Євтушевський В. А. Корпоративне управління [Текст] : підручник / В. А. Євтушевський. — К. : Знання, 2006. — 406 с.
2. Райзберг Б.А. Современный экономический словарь / Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева: — 2-е изд., испр. М.: ИНФРА-М, 1999. – 479 с.
3. Резник М. Н. Сущность корпорации и основные этапы ее развития / М. Н.Резник // Економіка і організація управління. – 2010. - №1 (7). – С. 128–135.
4. Румянцев С. А. Українська модель корпоративного управління: становлення та розвиток [Текст] / С. А. Румянцев. — К. : Знання, 2003. — 149 с.

5. Долан, Э.Дж Микроэкономика: учебник / Э. Д. Долан, Д. Линдсей. — СПб. : Санкт-Петербург оркестр, 1994. — 448 с.
6. Макконнел К.Р., Брю С.Л. Экономикс: принципы, проблемы и политика: Пер. с 14-го англ. — М.: ИНФРА-М, 2003. — XXXVI, 972 с.
7. Тьюлз, Р.Д. Фондовый рынок / Р.Д. Тьюлз., Е. Бредлі — 6-е изд. — М. : ИНФРА-М, 2000. — 648 с. — (Университетский учебник)
8. Самуэльсон Пол Э. Экономика, 18-е издание: Пер. с англ. — М.: ООО «И.Д. Вильямс», 2010. — 1360 с. П. Самуэльсон, В. Нордхаус
9. Маршал Джон Ф., Бансал Випул К. Финансовая инженерия: Полное руководство по финансовым нововведениям: Пер. с англ. — М.: ИНФРА-М, 1998. — 784 с
10. Ансофф И. Стратегическое управление. Издательство: Экономика: 1989. — 358 с.
11. Масютин С.А. Корпоративное управление: опыт и проблемы: Монография / С. А. Масютин. — М.: ООО «Финстатинформ», 2003. — 280 с.
12. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
13. Довгань Л.Є. Корпоративне управління [Текст] : навч. пос. / Л. Є. Довгань, В. В. Пастухова, Л. М. Савчук. — К. : Кондор, 2007. — 180 с.
14. Відомості про кількість ЄРДПОУ: [електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
15. Відомості про кількість ЄРДПОУ: [електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
16. Аналітична доповідь «Довкілля України у 2009 році»: [електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
17. Динаміка викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря: [електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
18. Статистичні дані про обсяг реалізованої промислової продукції: [електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
19. Шевчук В.Я. Екологічний аудит / В.Я.Шевчук, Ю.М. Саталкін, В.М. Навроцький. — К.: Вища шк., 2000. — 344с
20. Марьин Е.В. Организационно – правовой механизм экологического аудита : монография / Е.В. Марьин ; предисл. Т.В. Золотниковой. — М. : Волтерс Клувер, 2010. — 192 с.
21. Закон України «Про екологічний аудит», прийнятий постановою ВР від 24.06.2004 № 1862-IV // Відомості Верховної Ради. — 2004. - №45 [електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://rada.gov.ua>.

22. Шматков Г.Г., Гайдидей С.И. Современное состояние и перспективы экологического аудита (Рубрика: ООО УкрЭкоАудит. – г. Днепропетровск) [электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ukrecoaudit.com>
23. EMAS Case Studies [электронный ресурс]. – Режим доступа: http://ec.europa.eu/environment/emas/casestudies/index_en.htm

Е.Ю. Чигрин, Т.В.Пимоненко

**ЭКОЛОГО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ВНЕДРЕНИЯ
СОВРЕМЕННЫХ ИНСТРУМЕНТОВ ЭКОПОЛИТИКИ В
КОРПОРАТИВНОМ СЕКТОРЕ**

Рассмотрены особенности функционирования корпоративного сектора Украины, выделены задания и направления его развития. Дан анализ влияния промышленных предприятий корпоративного сектора на окружающую природную среду, предложены пути уменьшения негативного воздействия на окружающую природную среду. Проанализирован зарубежный опыт внедрения экологического менеджмента и аудита на промышленных предприятиях.

Ключевые слова: *корпорация, корпоративное управление, загрязнение, экологический менеджмент, экологический аудит.*

O.Y.CHIGRIN, T.V.PIMONENKO

**ECOLOGICAL-ECONOMIC ASPECTS OF MODERN
ORCHESTRATE DEPLOYMENT OF EKOPOLITIK IN THE CORPORATE
SECTOR**

The paper investigates features, challenges and trends of corporate sector in Ukraine. Much of research is devoted to the influence of the industrial corporate sector on the environment. The performed analysis shows possible ways for reduce negative impact on the environment. Different international approaches are analyzed to the implementation of environmental management and auditing on industrial enterprises.

Keywords: *corporation, corporate governance, pollution, environmental management, environmental auditing.*

Олена Юрїївна Чигрин – к.е.н., доцент кафедри економіки Сумського державного університету

Тетяна Володимирівна Пимоненко – аспірант кафедри економіки Сумського державного університету.